

УДК 377.3(477.7)(09)

Данилова О. І.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МИКОЛАЇВЩИНИ У 70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

А На основі архівних матеріалів висвітлений рівень організації навчально-методичної роботи в закладах професійно-технічної освіти на Миколаївщині у 70-х роках. Автором доведено, що актуальним на той час вважалося використання різних видів карток, упровадження у навчальний процес технічних засобів навчання, тренажерів, вивчення досвіду новаторів і передовиків виробництва.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, навчально-методична робота, технічні засоби навчання, тренажер, училище.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці потребує нової якості підготовки кваліфікованих робітників – з глибокими знаннями та міцними професійними навичками, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Вирішення цих завдань неможливо здійснити без участі компетентних інженерів-педагогів, якість роботи яких значною мірою залежить від рівня організації навчально-методичної роботи в закладах профтехосвіти.

Для професійно-технічної освіти друга половина ХХ ст. означена вдосконаленням чинної та створенням нової нормативної документації з урахуванням сучасного рівня науки й виробництва. Ці зміни зумовили на початку 70-х років удосконалення навчальних планів і програм, які визначали профіль робітників, терміни навчання, обсяг знань і практичних навичок. Вони були спрямовані на забезпечення глибшої професійної й загальноосвітньої підготовки учнів, розвиток їхніх здібностей та інтересів, творчого пошуку. У цей період в Україні серед науковців, методистів і викладачів дискутувалися питання щодо покращення якості навчання в закладах професійно-технічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи організації методичної роботи у вищезгаданій період представлені у працях учених С.Я. Батишева, М.Ф. Пузанова, Н.Г. Ничкало, Н.В. Слюсаренко, І.Я. Жорової, О.О. Черкашиної та ін. Ці дослідження підкреслюють важливу роль методичної роботи в підвищенні навчально-виховного процесу навчального закладу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті проблеми підвищення рівня навчально-методичної роботи в сучасних умовах актуальним є звернення до накопиченого досвіду в історії професійної освіти, зокрема в 70-і роки ХХ ст., адже є певний досвід активних пошуків саме в цьому напрямі. У часи реформаційних змін в Україні значну роль відіграє осмислення та систематизація найкращих надбань педагогічної науки і практики, що є необхідною умовою підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників, особливо конкретних регіонів.

Мета статті – охарактеризувати особливості навчально-методичної роботи в закладах професійно-технічної освіти на Миколаївщині у 70-х роках ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мико-

лаївське обласне управління професійно-технічної освіти і навчально-методичний кабінет на початку 70-х років керували навчально-виховним процесом і надавали методичну допомогу 32 навчальним закладам, у яких щорічно було підготовлено близько 13600 кваліфікованих робітників із 57 професій [1, арк. 1].

Із напрямками роботи Миколаївського обласного навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти можна ознайомитися зі звіту за 1973 рік. Серед них визначальними є питання впровадження у навчальний процес наукової організації праці, сучасних технічних засобів навчання; надання методичної допомоги училищам із середньою освітою, яких на той час в області було шість; підвищення професійної кваліфікації, педагогічної і методичної майстерності інженерно-педагогічних працівників училищ.

За вищезазначений період були проведені контрольні роботи з математики, фізики, хімії, російської та української мов, а також по виробничому навчанню. Результати, що виявили основні прогалини у знаннях, уміннях і навичках, пропонувалося заносити в аналітичну таблицю або картку по кожному учню.

Використання різних видів карток вважалося актуальним на той час: викладачі спецпредметів розроблювали картки домашніх завдань до кожного уроку, створюючи цілу систему роботи з ними; широко використовували поурочні картки контрольної-перевірної завдань, які сприяли підвищенню якості засвоєння матеріалу, покращували контроль знань і надавали можливість опитувати на уроці більшість учнів. Також на заняттях широко використовувалися картки для опитування і самостійної роботи під час уроку.

Важливим було те, що картки контрольної-перевірної завдань були побудовані з урахуванням складності матеріалу і розраховані на проведення опитувань індивідуального, варіантного і фронтального типу. Вони передбачали як письмове, так і усне опитування учнів, а також виконання практичних завдань.

Картки розроблювалися як самими викладачами, так і обласним навчально-методичним кабінетом, яким у вищезазначений період були видані картки-завдання з математики та російської мови для всіх середніх ПТУ.

Наступною особливістю проведення уроків у той час

було широке використання технічних засобів навчання (ТЗН): проєкційних апаратів (ЛЕТІ, Україна, Промінь, Радуга, Протон), магнітофонів, телевізорів, автоматичних, механічних і ручних плакатниць [1, арк. 3].

У табл. 1 показана динаміка забезпечення навчальних закладів профтехосвіти технічними засобами навчання по роках [1, арк.64; 2, арк. 24]:

Таблиця 1

Забезпечення навчальних закладів технічними засобами навчання Миколаївського обласного управління професійно-технічної освіти

Найменування технічних засобів навчання	1969	1970	1971	1972	1973	1975
Діапроєкторів ЛЕТІ	54	71	82	93	158	170
Діапроєкторів Протон	-	1	-	-	4	4
Діапроєкторів Свєя та ін.	-	-	-	-	-	-
Епідіаскопів	10	11	12	16	20	33
Кіноапаратів для 16 мм плівки	50	56	63	75	95	112
Пристроїв денного кіно	54	71	82	93	158	194
Магнітофонів	4	6	12	15	31	57
Радіовузлів в училищах	4	9	18	20	20	28
Комплектів (блоків) пристроїв для групового або індивідуального контролю знань учнів	30	30	30	80	110	125
Тренажерів	-	18	30	43	45	52
Лінгафонних кабінетів	-	-	-	-	-	-
Училищних телевізійних установок	-	-	-	-	-	-
Телевізорів (у кабінетах, лабораторіях, майстернях)	10	23	35	46	49	69
Електрифікованих плакатів	-	-	16	21	25	47
Інших видів ТЗН	-	-	-	-	10	17
Кінофрагментів зі звуком	102	130	165	187	209	249
Кінофрагментів німих	370	493	617	845	985	1348
Радіол	-	-	4	6	8	68
Радіостанцій «Нева»	-	-	-	1	1	22

Отже, у 70-і роки значна увага приділялася оснащенню професійно-технічних навчальних закладів Миколаївської області ТЗН. Так, у 1972/73 н. р. тільки у середніх професійно-технічних училищах було проведено 80 уроків з використанням кіноматеріалів і понад 500 екранізованих уроків [1, арк. 41].

В організації і проведенні позакласної роботи закладів профтехосвіти переважали наступні питання: організація роботи предметних гуртків при кожному кабінеті, додаткові заняття зі слабовстигаючими учнями, самопідготовка учнів, проведення загальноучилищних і групових заходів, які сприяли поглибленню знань, організація соціалістичного змагання тощо.

Особливістю організації методичної роботи у вищезазначений період у навчальних закладах професійно-технічної освіти було складання зведеного плану методичної роботи, який розроблявся на півріччя, обго-

ворювався на педагогічній раді і включав основні форми та види методичної роботи, а саме робота педагогічної ради, методичних комісій, педагогічного кабінету, семінарів-практикумів, виробничих нарад, педагогічних читань тощо.

Методичним кабінетам училищ пропонувався приблизний річний план роботи навчального закладу, план роботи директора, заступника директора з навчально-виробничої роботи на місяць, тиждень, кожен день. Також навчально-методичним кабінетом Миколаївського обласного управління професійно-технічної освіти у 1973 році було розроблено:

- навчальні плани і програми для груп учнів професійно-технічних училищ, у яких, поряд із професійною підготовкою, вивчаються загальноосвітні предмети в обсязі навчальних програм вечірньої школи за 9 класів (так звані суміщені плани);

- навчальні плани і програми для підготовки машиністів баштових кранів із терміном навчання 8–10 місяців для звільнених у запас із лав армії;

- аналіз навчальних планів і програм для середніх ПТУ, а також зауваження і пропозиції по вдосконаленню навчальних планів і програм для звичайних профтехучилищ і технічних училищ із різних професій;

- програми з технічного креслення та суднобудівним кресленням тощо [1, арк. 10].

З 1973/1974 н. р. перспективно-тематичне планування було затверджене як обов'язкова форма планування навчально-виховної роботи викладачів і майстрів виробничого навчання профтехучилищ [3, арк. 18].

Вимогою того часу було також упровадження в навчальний процес різних форм наукової організації праці (НОП). Так, у міському професійно-технічному училищі (МПТУ) №5 були переобладнані кабінети суспільствознавства і естетичного виховання, створені зразки зручних класних меблів, які були виготовлені в майстернях училища на уроках виробничого навчання. Підвищенню якості проведення уроків сприяли використання тренажерів, технічних засобів навчання, чітка систематизація наочних посібників, наявність картотеки, різноманітного дидактичного матеріалу тощо. У МПТУ №14 були збудовані ділянки для складальників корпусів металевих суден, що відповідають усім вимогам НОП, а саме зроблений аналіз прийомів виконання робіт та операцій під час виробничого навчання, розроблені картки по використанню найраціональніших прийомів і засобів при обробленні деталей, вузлів корпусу судна [1, арк. 14].

Усього у 1973 р. в професійно-технічних училищах Миколаївської області працювало 52 методичні комісії, які основну увагу приділяли питанням удосконалення форм і методів проведення уроків, обговоренню навчальних планів і програм, інструктивних і методичних листів, рекомендацій і наказів із питань навчально-виховної роботи, впровадженню найефективніших форм і методів проведення занять, вивченню найкращого досвіду педагогічної роботи тощо. За звітний період методичними комісіями було розглянуто 377 методичних розробок, проведено і обговорено понад 350 відкритих уроків із виробничого та теоретичного навчання.

Кращими методичними комісіями були визнані:

- методична комісія швейних професій, керівник Дмитренко О.М. (ТУ-2);

- методична комісія суднокорпусників, керівник Острохова А.І. (ТУ-1);

- методична комісія станочників, керівник Біленко В.Д. (ГПТУ-11) [1].

З метою формування технічного мислення учнів,

викладачі й майстри виробничого навчання ТУ №1, ГПТУ №№ 4, 5, 7, 11 використовували лекції, бесіди новаторів, які супроводжувалися показом прийомів робіт, демонстрацією фільмів про виробництво, екскурсії на підприємство [1, арк. 41].

Для наближення до реальних виробничих процесів у навчанні в ГПТУ №№2, 7, 11, 12, ТУ №1 широко використовувалися тренажери, за допомогою яких учні набували необхідних умінь, навичок, сприяли контролю і самоконтролю знань.

Найвдалішими були визнані тренажери: з оброблення схем управління електроприводом за допомогою магнітних шукачів і світильниками у житлових квартирах; переключення обмоток електродвигунів із зірки на трикутник; «Визнач шорсткість поверхні»; «Прочитай складальне креслення»; «Чи знаєш ти сплави?»; «Геометрія фрези» тощо.

Важливим напрямом удосконалення навчально-методичної роботи в закладах професійно-технічної освіти досліджуваного періоду було вивчення та використання досвіду новаторів і передовиків виробництва. Модулювання професійних навичок і вмінь в учнів за триступеневою системою (лабораторія – майстерня – цех) найвдаліше було організовано у ГПТУ №11, СПТУ №№ 2, 3, 8, де навчання учнів у майстернях велося за передовими методами праці. Так, у ГПТУ №11 використовувалися високопродуктивні інструменти і пристосування, що створені новаторами, наприклад, оправка для розточування отворів, патрон із перехідними втулками для кріплення різних фрез [1, арк. 43].

Поряд із методичними комісіями протягом 1973/1974 н. р. при обласному навчально-методичному кабінеті працювали 23 методичні секції, такі як секції директорів, заступників директорів із навчально-виробничої та навчально-виховної роботи, бібліотекарів, викладачів різних предметів загальноосвітньої підготовки, викладачів фізичного виховання, викладачів креслення, суспільних дисциплін, естетичного виховання, слюсарних, енергетичних, швейних, будівельних професій тощо.

Питання навчально-виховної роботи у 70-х роках було актуальним для кожного училища. Постійно на різних нарадах обговорювалася необхідність встановлення тісних контактів у діяльності профтехучилищ не тільки області, а й інших регіонів. Так, навчальні заклади профтехосвіти Миколаївської області використовували передовий досвід навчально-виховної роботи училищ інших областей: наприклад, ГПТУ №№ 2, 5, 16, ТУ №1 у свою роботу впроваджували досвід ТУ №№ 5, 8 м. Дніпропетровська «Виховна робота з учнями у другій половині дня»; ГПТУ №№ 2, 3, 5 використовували досвід м. Львова «Праця за місцем проживання учнів профтехучилища»;

на прикладі СПТУ № 8 Херсонської області всім СПТУ Миколаївської області було рекомендовано створювати механізовані загони: СПТУ №№ 1, 3 – 1 загін у 1979 р., 2 загони в 1980 р.; СПТУ № 9 – по 1 загону у 1979 і 1980 роках [5, арк. 3].

Важливим аспектом організації навчально-методичної роботи в навчальних закладах є підвищення рівня кваліфікації педагогічних працівників системи професійно-технічної освіти. У 1973 р. при обласному навчально-методичному кабінеті працював «Університет педагогічних знань для викладачів і майстрів виробничого навчання, які не мають вищої освіти». Навчання велося за програмою, яка розрахована на 2 роки і включала в себе базові знання з педагогіки, психології і методики виробничого навчання. Таким видом навчання було охоплено 120 працівників системи профтехосвіти. Протягом вищезазначеного періоду курси підвищення кваліфікації пройшли й викладачі загальноосвітніх предметів: математики – 15 осіб, хіміків – 6, філологів – 1 [1, арк. 46].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, аналіз архівних джерел засвідчує, що у 70-х роках на Миколаївщині відбувалося вдосконалення навчально-методичної роботи в навчальних закладах професійно-технічної освіти, яке було відзначене широким використанням технічних засобів навчання, посиленням уваги до вивчення досвіду новаторів і передовиків праці, встановленням контактів з іншими училищами. У вищезазначений період створення системи карток вважалося найголовнішим моментом у вдосконаленні процесу навчання, що давало можливість проводити диференційоване навчання учнів з урахуванням їхніх знань з кожного предмета.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної теми і засвідчує необхідність подальшого комплексного вивчення організації навчально-методичної роботи в навчальних закладах професійно-технічної освіти з метою творчого врахування позитивного досвіду в умовах сучасних освітніх процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. Отчёт-информация о работе Николаевского областного учебно-методического кабинета профессионально-технического образования за 1973 год // Державний архів Миколаївської області (ДАМО). – Ф. Р-2796. – Оп. 2. – Сп. 491. – 66 арк.
2. Отчёт о работе учебно-методического кабинета за 9-ю пятилетку 1975 года // ДАМО. – Ф. Р-2796. – Оп. 2. – Сп. 557. – Арк. 24.
3. Отчёт о работе учебно-методического кабинета за 1976 год // ДАМО. – Ф. Р-2796. – Оп. 2. – Сп. 594. – Арк. 18.
4. Профтехосвіта України: XX століття: Енциклопедичне видання / за ред. Н.Г.Ничкало. – Київ: Вид-во «АртЕк», 2004. – 876 с.: іл.
5. Справки и информации Николаевскому обкому Компартии Украины и исполкому областного Совета Народных депутатов о починах и передовых приёмах труда в учебных заведениях области // ДАМО. – Ф. Р-2796. – Оп. 2. – Сп. 668. – Арк. 3.

Дата надходження авторського оригіналу: 09.12.2014

Данилова Е.И. Учебно-методическая работа в профессионально-технических учебных заведениях Николаевщины в 70-х годах XX века.

На основе архивных материалов освещён уровень организации учебно-методической работы в заведениях профессионально-технического образования на Николаевщине в 70-х годах. Автором доказано, что актуальным на то время считалось использование разных видов карточек, внедрения в учебный процесс технических средств обучения, тренажёров, изучения опыта новаторов и передовиков производства.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, учебно-методическая работа, технические средства обучения, тренажёр, училище.

Danylova O.I. Educational and methodical work in vocational technical schools of Mykolayiv region in the 70's of the XXth century.

The organization level of educational and methodical work in institutions of vocational and technical education during the 70's in Mykolayiv region was lighted in this article based on archival materials. The author proved that the use of different types of cards, the introduction of technical means of training in educational process, simulators, and the study of innovators and leaders of manufactures experience was relevant at that time.

Key words: vocational and technical education, educational and methodical work, technical means of training, simulator, college.